

В.І. Забашта,

керівник навчально-творчої майстерні живопису УАМ, професор

Про фахову підготовку та виховання національних кадрів художників

Будування мистецької освіти в Україні впродовж 300 років спіткали великі труднощі й перешкоди. До 1917 року наша талановита молодь була змушена добувати вищу мистецьку освіту в чужих країнах. І лише у 1917 році Народна Республіка Україна заснувала Українську академію мистецтва.

Академія, а потім продовжувач її традицій — Київський художній інститут за відносно короткий час, по суті всього за одне десятиліття (1917-1927 рр.), у надзвичайно важких економічних і політичних умовах зміг подарувати людству український ренесанс. Вони виховали високого класу національних художників-монументалістів, майстрів портретного, історичного, пейзажного, батального та народно-ужиткового мистецтва, таких зокрема, як І.Падалка, В.Седляр, О.Павленко, С.Колос, Ол.Саєнко, Є.Сагайдачний, К.Єлева, Д.Шавикін, О.Сиротенко, В.Костецький та ін.

Наше скрутне сьогодення, невідкладні мистецькі й методичні проблеми навчання та виховання молодих художників змушують нас звернутися до наших славетних попередників, щоб уважно, неупереджено проаналізувати їхні методи та навчально-виховну систему й переглянути програми та плани, які протягом 60 років були орієнтовані на імперсько-більшовицькі вказівки Москви.

Наведемо лише деякі, найбільш важливі, на наш погляд, аспекти підготовки молодих митців Українською академією мистецтва та Київським художнім інститутом у 20-30-і роки.

1. Навчання мало диференційований характер — існували творчі майстерні історичного (керівник Ф.Кричевський), монументального (М.Бойчук, В.Кричевський), портретного (О.Мурашко, М.Жук), пейзажного живопису (А.Маневич, М.Бурачек).

2. Великого значення надавалося аналітичному студіюванню формальних аспектів творчості. У звіті ректора І.Врони зазначалося, що виховання молодого художника “мусить будуватися на аналітичному вивченні процесів і технік, мистецької майстерності й умілості в різних їх фахових і виробничих формах поруч з ретельним вивченням відповідних технологій, з аналізом відповідних форм і формально-технічних елементів”¹. У художньому інституті читався цикл формально-технічних дисциплін, так званий фортех (рисунок, колір, обсяг і простір). Викладали його О.Богомазов та Є.Сагайдачний.

3. Кожний професор мав право скласти свою програму, самостійно вирішувати, що і як викладати. Оцінювали роботу професора залежно від успіхів його студентів у навчанні.

¹ Врона Ів. Київський художній інститут: його сучасний стан і робота // Мистецько-технічний ВИШ: 36. Київ худож. ін-ту.— К., 1928.— С.13.

4. Керівництво вузу здійснювало раціональну кадрову політику, спрямовану на збереження максимально високого рівня викладацької роботи.

Як відомо, засновниками академії й викладачами вузу були художники, які в більшості отримали фахову освіту в академіях Парижа, Мюнхена, Кракова, Праги, Петербурга. Педагоги добре знали методику мистецького навчання не лише офіційних художніх закладів, а й приватних шкіл та студій Європи. Викладачі були художниками різних творчих напрямків і дотримувалися відповідних підходів до вирішення мистецької проблематики. А це створювало в стінах вузу особливу творчу атмосферу пошуківості, експериментаторства й змагання, що є необхідною передумовою всякого розвитку і поступу.

5. Викладачі академії та інституту 20-х років добре знали на історії України, шанували культуру народу, його звичаї і з любов'ю передавали знання своїм вихованцям, бо розуміли, що без цих знань не можна створити сучасне національне мистецтво.

Наші попередники зуміли піднести національну українську школу до високого мистецького рівня. Тодішній ректор інституту І.Врона у промові з приводу випуску молодих митців 1927 року справедливо відзначив, що Київський художній інститут за короткий час “підняв свою роботу на рівень двох значно старших віком і досвідом мистецьких вищих шкіл — Московського ВХУТЕІНу та Ленінградської Академії мистецтва”¹.

Чи досягав Київський художній інститут рівнозначних духовно-мистецьких висот у пізніші десятиріччя — за іншої системи навчання та виховання, яка силовими методами була нав'язана зверху? На жаль, не досягав. Хіба що за винятком окремих професорів, що на свій ризик продовжували традиції УАМ і КХІ 20-х років. Такими були, наприклад, Ф.Кричевський, А.Петрицький, Г.Світлицький, К.Трохименко, О.Шовкуненко, І.Шульга. І тому останній випуск довоєнних років ще міцно утримував високий мистецький рівень. Про це свідчать імена таких відомих художників, як В.Бондаренко, С.Волобуєв, Ф.Кличко, Г.Меліхов, Л.Морозова (проживає в США), С.Отроченко, Т.Яблонська та ін.

Згодом наступ тоталітарної ідеології на українську культуру все більш посилювався. Життя інституту, його навчальний процес, кадрова політика строго регламентувалися і контролювалися партійною організацією. Національні кадри були розпорочені. Як ворогів народу розстріляно О.Мурашко, М.Бойчука, І.Падалку, В.Седяра. Були заслани до Сибіру ректор І.Врона, проф. Пасько-Падалка, О.Бізоков, К.Гвоздик. За межі України виїхали М.Бурачек, А.Маневич, О.Павленко, Є.Сагайдачний, А.Черкаський.

Школа М.Бойчука і методична система Ф.Кричевського були оголошені націоналістичними, ідейно шкідливими. Багатовікову історію українського народу та його культури за партійною вказівкою викладали, починаючи з періоду від Жовтневого перевороту 1917 року. В академічних роботах і на професійних виставках віднині домінувала “штурмуєч” й “прославляюча” тематика, що визначала магістральну лінію соціалістичного реалізму, нівелюючи національні почуття і духовний світ творця-художника.

¹ Там же.

Київський інститут став виховувати художників-"суперінтернаціоналістів". Найяскравіше це підтвердила виставка молодих художників, яка репрезентувала українське мистецтво за кордоном під назвою "Український авангард-88". На ній експонувалися твори без національних ознак, національного змісту, точніше сказати, без будь-якого змісту. Лише в деяких картинах можна було розпізнати натяки на зображення О.Пушкіна чи Петра І. Прикро усвідомлювати, що більшість авторів цих творів — випускники Київського художнього інституту.

У процесі виховання національних мистецьких кадрів повністю ігнорувалася система, підвалини якої були закладені в 20-і роки. Навчальні твори майстерні, що готували художників-портретистів, майстрів історико-батального живопису, пейзажного жанру, припинили існування, поступово перетворившись на безликі майстерні трьох професорів. Навчання в них донедавна здійснювалося за єдиною союзною програмою з Москви. Навчальний процес з композиції ще й досі позбавлений чіткої системи виконання курсових завдань, з першого курсу і до дипломної роботи — на шостому. Не читається теоретичний курс композиції та кольорознавства.

Про рівень підготовки випускників Київського художнього інституту недавніх років справедливо говорив голова Державної екзаменаційної комісії 1988 року академік Г.В.Якутович, акцентувавши увагу, зокрема, на гнітючій однаковості жанрової спрямованості живописних майстерень, їх стилістичній зближеності, переважанні впродовж багатьох років тематики, яка малює знайома студентам, але шанована їхніми керівниками (громадянська та вітчизняна війни). Все це, на думку голови ДЕК, не дає молодому художникові знайти себе, і як результат цього — безкінечні загальні місця, банальність, відсутність справжнього осмислення, переконливого типуажу.

Звичайно, серед багатьох випускників останніх десятиліть були й окремі особистості, які зуміли повернутися до джерел народного і професійного мистецтва, до школи М.Бойчука та Ф.Кричевського. Це, зокрема, А.Горська, В.Задорожний, В.Зарецький, В.Кушнір, Г.Севрук, Л.Семикіна. Та дуже нелегкою стала їх доля. Їхні роботи часто не приймали на виставки, а деякі монументальні твори були навіть знищені.

У нинішній кризовій ситуації національної культури уряд незалежної України зробив перший важливий крок до відродження національної мистецької освіти: повернув вузові його першу законну назву — Українська академія мистецтва і відповідний статус. Здійснено також деякі зміни у її структурі. Але ще багато роботи попереду. На мою думку, з метою належної розбудови академії необхідно:

1. Кафедрам усіх факультетів до наступного навчального року скласти нові навчальні програми і плани, які б відповідали статусу УАМ.

2. У навчальний процес творчих факультетів ввести викладання циклу формально-технічних дисциплін з рисунка, кольору, обсягу, простору, а також циклу лекцій з теорії композиції та кольорової гармонії.

3. На живописному факультеті організувати кабінети й лабораторії навчально-допоміжного і експериментально-дослідницького характеру (кабінет композиції, лабораторія копіювання робіт художників-класиків,

лабораторія кольорознавства), забезпечивши їх найновішими технічними засобами.

4. Як і раніше, вважати обов'язковим академічним завданням виконання курсової картини на IV курсі живописного факультету, перед допуском до створення дипломної картини. На виконання дипломної роботи відвести V і VI курси. Студентів, які не наберуть потрібної кількості балів при оцінці курсової картини, не допускати до виконання дипломної, а надавати їм диплом художника-педагога після засвоєння курсу лекцій з педагогіки.

5. Захист дипломних робіт в академії проводити на конкурсній основі. Встановити нагороди за кращі дипломні роботи, практикувати закордонні відрядження для ознайомлення з музеями Європи.

6. Кафедру композиції живописного факультету перетворити на кафедру теорії та синтезу композиції для обслуговування усіх творчих факультетів академії. З цією метою залучити нові педагогічні кадри теоретиків і практиків з усіх видів мистецтва до створення курсу лекцій з теорії композиції та основ гармонії кольору для студентів вищих і середніх навчальних мистецьких закладів.

7. На базі існуючого відділу реставрації УАМ створити факультет реставрації, який має готувати фахівців з реставрації не лише творів живопису, а й історичних пам'яток архітектури, скульптури та декоративно-ужиткового мистецтва (метал, дерево, камінь, кераміка, художній текстиль).

8. Провести атестацію професорсько-викладацького складу та навчально-допоміжного персоналу УАМ щодо визначення рівня знань історії культури України та володіння державною українською мовою, без чого неможливо відродити національну школу образотворчого мистецтва.

9. Конференція має прийняти рішення-звернення до Комісії з питань культури та духовного відродження Верховної Ради, Міністерства культури України про асигнування коштів на видання унікальної праці М.Писанка, присвяченої дослідженню об'єктивних законів кольорової гармонії та композиції в образотворчому мистецтві, яка конче необхідна для навчання студентів художніх вузів й училищ.

Відтепер спрямування навчального процесу, справа виховання митця мають бути зорієнтовані на відновлення традицій наших попередників, подальший розвиток та вдосконалення національної мистецької освіти в нашій незалежній Україні.

Ф.М.Гуменюк,

керівник навчально-творчої майстерні живопису УАМ

Історичний живопис і завдання академічної художньої освіти

Людство вдивляється у минуле, щоб знайти в ньому прикмети майбутнього. Вивчення минулого — необхідний чинник самоствердження народу в новому осягненні подій, продовження життя і руху історії та